

УДК 373:159.923.2
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.133-136

Єпіхіна Марина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра дошкільної та початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Україна
dewdrop@ukr.net
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0199-8186>

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА У СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

Анотація. У статті визначено місце та роль педагогіки партнерства в контексті Нової української школи. Метою статті є здійснення аналізу результатів досліджень, наукових розробок, які стали науковим підґрунтям для вивчення та дослідження педагогіки партнерства. У статті використані такі загальнонаукові методи, як: аналіз (психолого-педагогічної літератури, інформаційних джерел із проблеми дослідження), синтез, порівняння, систематизація наукових джерел (для виявлення стану розробленості проблеми), узагальнення (для визначення провідної категорії дослідження). Встановлено, що педагогіка партнерства у період з 2000 років до появи Нової української школи досліджувалась аспектно. Відзначено, що у даний період з'являються перші наукові праці, предметом дослідження яких стає партнерська взаємодія. Доведено, що представлений науковий доробок є науковим підґрунтям для сучасних досліджень феномену партнерства.

Ключові слова: взаємодія; педагогіка партнерства; партнерська взаємодія; Нова українська школа.

Вступ. У контексті завдань, які сьогодні визначаються Концепцією Нової української школи, а також у зв'язку із реформуванням освіти, виникає потреба у більш ґрунтовному дослідженні структурних компонентів Нової української школи, серед яких визначено педагогіку, яка ґрунтується на партнерстві між учнем, вчителем і батьками. Останнім часом у науково-педагогічній літературі приділяється значна увага дослідженню цього феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури демонструє різноманітність дослідницьких векторів педагогіки партнерства: концептуальні засади педагогіки партнерства (О. Вознюк, А. Кузьмич, Т. Марченко, Л. Ніколенко, О. Савченко); психологія партнерської взаємодії (О. Коханова, І. Мельничук, С. Яланська); аспекти партнерської взаємодії між студентами і викладачем (І. Казанжи, О. Коханова, К. Петрик); партнерська взаємодія між учасниками освітнього процесу початкової школи (Н. Басюк, Т. Довженко, Л. Корінна, Л. Онищук, І. Резніченко, Н. Сівак, В. Хрипун); реалізація ідей педагогіки партнерства в умовах нової української школи (Т. Кравчинська, І. Мачувська, Л. Ніколенко, Ю. Москаленко, С. Довбенко, М. Смірнова, Н. Калініченко, І. Унгурия); суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя та учнів в контексті педагогіки партнерства (О. Бондаревська, А. Ващенко, В. Гриньова, Л. Коваль, О. Ліннік, К. Петрик, О. Савченко). Отже, як бачимо, дослідження різних аспектів педагогіки партнерства стали предметом аналізу багатьох вітчизняних вчених. Це, в свою чергу, дає нам підстави стверджувати, що проблема педагогіки партнерства належить до актуальних та потребує подальшого дослідження, яке слід розпочати з вивчення стану дослідження.

Метою статті є аналіз результатів досліджень, наукових розробок вітчизняних науковців, які стали науковим підґрунтям для вивчення та дослідження педагогіки партнерства. У ході дослідження застосовувались такі загальнонаукові методи, як: аналіз (психолого-педагогічної літератури, інформаційних джерел із проблеми дослідження), синтез, порівняння, систематизація наукових джерел (для виявлення стану розробленості проблеми), узагальнення (для визначення провідної категорії дослідження).

Виклад основного матеріалу. 2018 рік увійде в історію української педагогіки як рік масштабно-

го освітнього реформування. «Концептуальні засади реформування середньої освіти» (2016 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р.) стали міцним законодавчим підґрунтям, яке відповідає вимогам часу та висвітлює ідеологію змін освіти. Відповідність сучасного змісту освіти світовим стандартам, особистісним запитам вчителів, батьків та дітей сприяли появі педагогіки партнерства, яка забезпечує плідну співпрацю всіх учасників освітнього процесу на засадах взаємної довіри й поваги [1]. Саме у цей час, відповідно до запитів Нової української школи, вітчизняними науковцями активно досліджується феномен партнерства.

На думку В. Желанової, партнерство є багатоаспектним, поліфункціональним феноменом, що ґрунтується на принципах рівності, добровільності, рівнозначності партнерів й має певну стадіальність. До базових сфер партнерства дослідники відносять: *стосунки та комунікацію* – стосунки вибудовуються без примусу на принципах добровільності й спільності інтересів, повазі й рівноправності, розподіленого лідерства, емпатії; *перцепцію* – сприйняття партнера, з одного боку, таким, яким він є, з іншого – вміння «подивитися на себе очима партнера» у засіб реалізації механізму зворотного зв'язку на основі кооперативної та комунікативної рефлексії; *взаємодія (інтерації)* – командна робота, толерантна співпраця на засади «суб'єкт – суб'єктної» взаємодії, яка дає можливість, з одного боку, зберегти за викладачем функцію управління, а з іншого, – студентів діяти самостійно [2]. Аналіз педагогічних досліджень, зроблений за період з 2000-х років до появи Нової української школи, дає нам підстави стверджувати, що саме за цими напрямками розглядався і досліджувався у дисертаційних роботах феномен партнерства.

Значна частина психолого-педагогічних досліджень зазначеного періоду присвячується проблемі педагогічної взаємодії учня і вчителя (студента і викладача). Цьому сприяють такі позитивні зміни, які відбуваються у цей час у суспільстві й освіті: демократизація освіти, відмова від сформованих стереотипів, поява альтернативних форм навчання (переважно групових), нових форм і видів відносин між учнем і вчителем. Тому, актуальним завданням для науковців того часу стає визначення оптимального виду взаємодії між основними учасниками навчального процесу. Відбувається теоретичне осмислення

феномену «педагогічна взаємодія», як складного багатоаспектного явища у педагогічній системі, визначається її роль та значення у навчанні та вихованні, виокремлюються та аналізуються її типи, визначаються найбільш продуктивні види, які впроваджуються у практичну діяльність освітнього процесу. Педагогічну взаємодію в освітньому процесі ЗВО досліджували К. Белякова, М. Бовіна, О. Буздуган, Т. Борисенко, Л. Велитченко, М. Вієвська, І. Гапійчук, Р. Дорогих, В. Желанова, О. Кіліченко, С. Коломійченко, С. Корчинський, Ю. Костюшко, О. Коханова, О. Матвієнко, В. Молоченко, Ж. Меньшикова, Л. Нечаєва, Р. Павлюк, О. Павозкова, О. Пісоцька, Л. Присяжнюк, С. Ратовська, Н. Терентьева, Е. Унтілова, Г. Шролик та ін.; педагогічну взаємодію в початковій школі досліджували О. Бережна, С. Білецька, Л. Бондар, І. Вачков, Н. Літвінова, К. Лутошліва, О. Малахова, І. Малікова, Е. Нор та ін.

Відзначимо, що у своїх дисертаційних дослідженнях більшість науковців обґрунтовують схожі підходи щодо наступних позицій, а саме:

- педагогічна взаємодія – це складне багатоаспектне явище, сутність якого полягає у співпраці (партнерстві) учасників освітнього процесу;
- в процесі педагогічної взаємодії змінюються обидві взаємодіючі сторони – вчитель і учень. Проте, зміна учня відбувається цілеспрямовано та орієнтована на всебічний розвиток особистості дитини;
- педагогічна взаємодія має зворотний зв'язок. Спостерігаючи за змінами, які відбуваються в особистості учня, вчитель коригує свою діяльність, форми і методи навчання, а також самовдосконалюється в професійній сфері;
- реалізація педагогічної взаємодії в освітньому процесі сприяє формуванню в учнів суб'єктивної позиції, а також впливає на формування мотивації до навчальної діяльності;
- педагогічна взаємодія передбачає узгодженість діяльності вчителя і учнів, наявність спільної мети і спільних результатів, рівність сторін та довіру один до одного.

Розглянемо найбільш суттєві дослідження, що, на нашу думку, мають першочергове значення у контексті становлення і розвитку педагогіки партнерства в Україні.

Важливою для нас є одна із перших вітчизняних праць, О. Коханової «Психологічні особливості формування здатності до партнерської взаємодії майбутніх учителів» (2012 р.), предметом дослідження якої стали психологічні особливості формування здатності майбутніх учителів до партнерської взаємодії у процесі їх професійної підготовки. Дослідницею вперше визначено сутність поняття «партнерська взаємодія», його змістове наповнення та структура. Під *партнерською взаємодією* О. Коханова розуміє процес співучасті рівноправних партнерів в спільній та значущій для них діяльності, що має особистісно-орієнтований характер й відзначається оптимально можливою збалансованістю їх дій, спрямованих на визначення спільної мети та досягнення обопільного успіху [с.34]. Авторкою визначені та адаптовані основні принципи партнерства до умов педагогічної взаємодії освітніх суб'єктів, розкрито зміст здатності особистості до партнерської взаємодії у педагогічному контексті через визначення сутності досліджуваного поняття та його складових: мотиваційного, когнітивного та поведінкового. У ході дослідження О. Кохановою визначені основні критерії та показники здатності до партнерської взаємодії майбутніх учителів, а також виокремлено чинники, що впливають на формування досліджуваної здатності впро-

довж професійного навчання студентів педагогічного профілю. В умовах формувального експерименту дослідницею змодельовано та впроваджено програму оптимізації здатності до партнерської взаємодії майбутніх учителів [3].

Серед останніх досліджень, яке представляє для нас науковий інтерес, відзначимо працю В. Молоченко (2017 р.) «Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності». Своєю дисертацією дослідниця присвячує проблемі формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності. В. Молоченко вперше обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності. До педагогічних умов авторка відносить: забезпечення діалогічного характеру навчальної взаємодії викладачів зі студентами; актуалізацію суб'єктного досвіду партнерської взаємодії студентів у навчальному процесі; впровадження в педагогічний процес кооперативної форми навчальної діяльності. У ході дослідження В. Молоченко визначені критерії (когнітивний, мотиваційний, особистісний, комунікативний, діяльнісний), показники та рівні сформованості готовності майбутніх аграріїв до партнерської взаємодії у професійній діяльності [4, с.9].

Отже, аналіз дисертаційних досліджень О. Коханової та В. Молоченко засвідчує, що партнерська взаємодія *вперше* стала предметом вітчизняних досліджень.

Поширеними на той час стали дослідження суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Демократизація освіти, яка інтенсивно відбувалась на початку 2000 рр. кардинально змінює відносини вчителя з учнем, перебудовуючи їх з суб'єкт-об'єктних на суб'єкт-суб'єктні відносини. *Феномен суб'єктності та суб'єктної позиції в освітньому процесі* досліджували Г. Аксьонова, Ф. Блієва, Ю. Блинова, К. Гайдар, М. Галанова, Г. Гвоздева, О. Гогоберідзе, І. Гоголева І. Гусєва, Т. Дулинець, О. Лебедєв, О. Мацкайлова, І. Обухова, В. Петровський, О. Плахотнік, Н. Проніна, І. Серьогіна, К. Селюкова, Л. Стахнєва, Н. Терпугова, О. Трещев та ін.; *проблему організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії* досліджували Н. Бугайова, І. Вачков, О. Грозовська, В. Желанова, О. Кролевецька, О. Легун, О. Ліннік, О. Максимова, Н. Моїсєєва, В. Панюшкін та ін.

Аналіз суб'єкт-суб'єктної взаємодії вчителя й учня в контексті педагогіки партнерства дає можливість зробити певні висновки:

- суб'єкт-суб'єктні відносини – це форма міжособистісних відносин, в процесі яких відбувається єдина цілеспрямована, мотиваційна діяльність вчителя й учня;
- провідними факторами формування суб'єкт-суб'єктних відносин в освітньому процесі є особистісно-орієнтована педагогічна взаємодія, діалогічний стиль спілкування, а також активна суб'єктивна позиція учнів;
- суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя й учнів сприяє співробітництву, ініціативності, творчому початку, вмінню конструктивно вирішувати конфлікти;
- суб'єкт-суб'єктні відносини передбачають рівноправну взаємодію вчителя й учня в процесі досягнення спільної освітньої мети, а також ґрунтуються на принципах гуманності: довірі, доброзичливості, повазі, діалогічності.

Окремі ідеї педагогіки партнерства знаходимо у дослідженнях О. Єльнікової, Н. Коломієць,

О. Комар, Г. Кривчикової, Н. Павленко, М. Петренко, С. Ратовської, В. Терещенко та ін. Предметом їх досліджень стали *інтерактивні форми і методи організації навчання*. У представлених роботах обґрунтовані теоретичні і методичні основи організації інтерактивного навчання, проаналізовані типи і форми інтерактивного навчання за рівнем активності, дидактичною метою, способом організації тощо. Вагомими для нас є висновки науковців про те, що інтерактивне навчання – це особлива форма організації освітнього процесу, під час якого відбувається активна взаємодія та співпраця всіх його учасників. Вчитель і учень є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, для яких відносини підпорядкованості змінюються відносинами партнерства.

Впровадження інтерактивних форм і методів в освітній процес сприяє формуванню комунікативних навичок, розвитку критичного мислення, формуванню вмінь ефективно працювати в команді, обґрунтовувати та відстоювати свої позиції, співпрацювати, вступати в партнерську взаємодію, виявляючи при цьому толерантність і доброзичливість по відношенню до своїх партнерів. При цьому вчитель виступає організатором самостійної пізнавальної діяльності учнів.

Чимало дисертаційних досліджень цього періоду було присвячено діалогічному навчанню. Проте нас цікавили дослідження, у яких *діалог розглядався як засіб організації педагогічної взаємодії*. Цій проблемі присвятили свої наукові розвідки В. Вихрущ, І. Глазкова, А. Грись, О. Давискіба, О. Діса, Л. Дмитрієва, В. Калінін, О. Кондратюк, К. Крутій, А. Пушинська, Г. Салашенко, Г. Семенова, О. Ткаченко М. Тоба, Н. Шишкіна та ін. Дослідники констатують, що навчальний діалог – це не тільки форма, а й активна взаємодія рівноправних суб'єктів (учня і вчителя), в процесі якої відбувається осмислення своєї та іншої позиції. Це сприяє зворотньому зв'язку між суб'єктами, що в свою чергу, дає можливість розкрити внутрішній світ суб'єктів, який регулюється ціннісно-смісловою сферою. Значущими для нас є висновки про те, що під час діалогічної взаємодії відбувається підвищення інтересу до особистості партнера, взаємне розуміння позицій партнера та доброзичливе ставлення один до одного.

Таким чином, аналіз окреслених вище праць дозволяє зробити наступні висновки:

1. Реформування сучасної системи освіти дало потужний поштовх щодо визначення теоретично-

го підґрунтя педагогіки партнерства, яке, на нашу думку, повинно спиратись на вітчизняний історичний досвід, його аналіз й оцінку. Проведений аналіз сучасних досліджень дає підстави краще орієнтуватись у наукових підходах щодо сутності партнерства (партнерської взаємодії) та його місця в сучасному освітньому просторі.

2. Оскільки у період з 2000 по 2018 рр. педагогіка партнерства не була предметом досліджень вітчизняних вчених (вона з'являється в освітньому просторі у 2018 році із появою Нової української школи), вітчизняними науковцями активно досліджувались лише її аспекти: педагогічна взаємодія, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, інтерактивне навчання, діалогічне навчання – те, що становить основу педагогіки партнерства. Зазначені аспекти проаналізовано в контексті педагогіки партнерства та визначено, що в їх основі лежать принципи добровільності, взаємної зацікавленості, взаємної підтримки та взаємодопомоги, діалогічності і компромісу, відповідальності, узгодження інтересів, рівноправності, довіри, поваги і доброзичливості. Ці принципи відповідають основним принципам педагогіки партнерства.

3. Дисертаційні дослідження О. Коханової та В. Молоченко мають вагоме значення у становленні педагогіки партнерства. О. Коханова вперше вводить у науковий обіг поняття «педагогічна взаємодія», визначає зміст та структуру даного поняття. В. Молоченко визначає педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців аграрної сфери до партнерської взаємодії у професійній діяльності.

4. У процесі дослідження нами були визначені напрями дослідження феномену партнерства: педагогічна взаємодія в освітньому процесі ЗВО, педагогічна взаємодія в початковій школі, феном суб'єктності та суб'єктної позиції в освітньому процесі, проблема організації суб'єктної взаємодії, інтерактивні форми і методи організації навчання, діалог як засіб організації педагогічної взаємодії. На основі детального аналізу дисертаційного матеріалу, монографій, маємо підстави стверджувати, саме у період з 2000 по 2018 рр. виникають передумови для дослідження феномену партнерства, а представлений науковий доробок є по суті теоретичною базою, науковим підґрунтям для дослідження різних аспектів педагогіки партнерства.

Подальшого студіювання потребує аналіз сучасних тенденцій реформування освітнього процесу в початковій школі на засадах педагогіки партнерства.

Список використаної літератури

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 12.04.2021).
2. Желанова В. В. Логіка формування навичок партнерства у майбутніх педагогів в освітньому середовищі ЗВО. *Проблеми освіти*. № 91. С.157–161.
3. Коханова О.П. Психологічні особливості формування здатності до партнерської взаємодії майбутніх учителів: дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2012. 238 с.
4. Молоченко В.В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 265 с.

References

1. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly (2016). [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
2. Zhelanova, V. V. (2019). Lohika formuvannya navychok partnerstva u maibutnikh pedahohiv v osvithomu seredovyskhi ZVO [The logic of the formation of partnership skills in future teachers in the educational environment of higher education institutions]. *Problems of education*, 91, 157–161. [in Ukrainian].
3. Kokhanova, O. P. (2012). *Psykhologichni osoblyvosti formuvannya zdatnosti do partnerskoi vzaiemodii maibutnikh uchyteliv* [Psychological features of formation of ability to partner interaction of future teachers] [Unpublished Candidate dissertation]. Borys Hrinchenko University, Kyiv [in Ukrainian].
4. Molochenko, V. V. (2017). *Formuvannya u maibutnikh fakhivtsiv ahrranoi sfery hotovnosti do partnerskoi vzaiemodii u profesinii diialnosti* [Formation of future specialists of the agrarian sphere of readiness for partnership in professional activity] [Unpublished Candidate dissertation]. Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.04.2021 р.

Стаття прийнята до друку 20.04.2021 р.

Yepikhina Maryna

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Preschool and Primary Education
State University «Lugansk National Taras Shevchenko University»
Starobilsk, Ukraine

IMPLEMENTATION OF PARTNERSHIP PEDAGOGY IDEAS IN THE MODERN DIMENSION

Abstract. The article identifies the place and role of partnership pedagogy in the context of the New Ukrainian School. It is noted that in connection with the reform of education, there is a need for a more thorough study of the structural components of the New Ukrainian School, among which is defined pedagogy, which is based on the partnership between student, teacher and parents. The purpose of the article is to analyze the results of research, scientific developments, which have become the scientific basis for the study and research of partnership pedagogy. The article uses such general scientific methods as: analysis (psychological and pedagogical literature, information sources on the research problem), synthesis, comparison, systematization of scientific sources (to identify the state of the problem), generalization (to determine the leading category of research). It is established that the pedagogy of partnership in the period from 2000 to the appearance of the New Ukrainian School was studied in terms of: pedagogical interaction, subject-subject interaction, interactive learning, dialogic learning. These aspects are analyzed in the context of partnership pedagogy and determined that they are based on the principles of voluntariness, mutual interest, mutual support and mutual assistance, dialogue and compromise, responsibility, reconciliation of interests, equality, trust, respect and friendliness. These principles correspond to the basic principles of partnership pedagogy. It is noted that during this period the first scientific works appeared, the subject of research of which became partnership. The dissertation researches of O. Kokhanova and V. Molochenko are of great importance in the formation of partnership pedagogy, as the concept of "pedagogical interaction" is introduced into scientific circulation for the first time, the content and structure of this concept are determined.

Key words: interaction; partnership pedagogy; partnership interaction; New Ukrainian school.